

УДК 821.161.1 – 94.09

І. О. Шаталова

**„ШАРІТКА З РУНГУ” ВАЛЕРІЇ ВРУБЛЕВСЬКОЇ
ЯК СИНТЕЗ ЖІНОЧОЇ ПРОЗИ
І ТРАДИЦІЙ ХУДОЖНЬО-БІОГРАФІЧНОГО ПИСЬМА**

Розвиток сучасного літературознавства, представлений критичним дискурсом постмодернізму, веде ретроспективний перегляд української літератури минулих століть. Більшою мірою ця тенденція торкається панорами кінця XIX – початку XX століть, коли на горизонті творчих пошуків і літературних експериментів почали з’являтися феміністичні тенденції. Виникнення останніх в українській літературній традиції зумовили зневіра в старі ідеали та руйнація ієрархічної системи цінностей патріархального устрою, в якому жінці відводилася пасивно-другорядна роль [10].

У національній літературі жіноче начало простежується в класичних творах Ольги Кобилянської, Лесі Українки, а також у сучасній прозі Оксани Забужко, Марії Матіос, Євгенії Кононенко, Валерії Врублевської та інших.

Творчість останньої авторки певною мірою відрізняється від доробку попередньо згаданих нами сучасниць – манера письма Валерії Врублевської містить у собі стильові доміанти художньої біографії. Стосовно ж феміністичної традиції, героїні жіночої прози Врублевської не просто знані особистості – вони є яскравим уособленням образу нової інтелігентної жінки, яка намагається відстояти свої права й економічне та моральне рівноправ’я, яка бореться за незалежність свого існування. Такими перед читачем постають вітчизняна оперна співачка Соломія Крушельницька зі сторінок однойменного роману, російська поетеса Марина Цветаєва зі сцен драматичного дійства „Окаянні жінки...” й авторка класичної жіночої прози Ольга Кобилянська з прозового життєпису „Шарітка з Рунгу”.

Таким чином, актуальність обраної теми визначається захопленням сучасних дослідників проблемою модерних студій у літературознавстві, серед яких великої ваги набула практика феміністичного письма, та можливістю розглянути на прикладі жіночого роману документальний метажанр цього феномена.

Не маючи змоги в межах однієї розвідки дослідити жіночу художньо-біографічну прозу Валерії Врублевської комплексно, ставимо собі за мету проаналізувати лише останній, ще не досліджуваний роман авторки „Шарітка з Рунгу”.

Досягнення мети передбачає виконання наступних завдань: проаналізувати твір з метою характеристики його жанрової природи; окреслити принципи та засоби творення художніх образів у романі;

окреслити парадигми усвідомлення автора і героя в контексті феміністичної творчості; проаналізувати своєрідність біографізму В. Врублевської в світлі сучасних підходів до метажанру художніх життєписів.

Художня біографія є складовою художньо-документальної літератури і, згідно з думкою вчених (О. Валевський, Г. Винокур, В. Дільтей, П. Рікер, Д. Стус) являє собою інтерпретацію історичної пам'яті.

Роман „Шарітка з Рунгу” задовольняє жанровим вимогам класичної художньої біографії: „реалістичний” життєпис поступово, крок за кроком, веде читача світом буття Ольги Кобилянської – письменниці, яка „злагіднювала видимість поступу і не перевтомлювало ступенювання традицій — нею цілком опанувала сувора пристрасть новопокликання, і вона змогла сказати сміливе і вагоме слово” [5, с. 566].

Твір побачив світ у 2007 році. Художня біографія Ольги Кобилянської стала дебютним твором національної серії книг „Автографи часу”, започаткованої Видавничим центром „Академія”. На сьогодні серія містить п'ять художніх спроб українських авторів зобразити життя і подвиги видатних постатей з минулого нашої держави.

„Шарітка з Рунгу” відкриває перед читачем невідомі сторінки біографії „першої української”, за визначенням Оксани Забужко [7], „відверто феміністичної авторки” на тлі панорами суспільного життя кінця XIX – початку XX століть. Валерію Врублевську хвилюють проблеми взаємодії соціальних догм суспільства й творчої особистості.

Структура роману складається з шістьох частин, кожна з яких зосереджує увагу на окремому етапі становлення творчої особистості, відображає ті чи інші життєві випробування Ольги Кобилянської.

Починаючи життєпис розповіддю про родину, в якій народилася Ольга, Врублевська протягом усього твору знайомить читача з людьми, які оточували Кобилянську (її дружба з Софією Окуневською і Августою Кохановською, Лесею Українкою і Христею Алчевською, спілкування з Осипом Маковеєм і Василем Стефаніком), мали вплив на становлення особистості героїні, деякі з яких стали прототипами її творів.

Час од часу в загальній канві сюжетно-подієвого життєпису з'являються уривки асоціативно-психологічної художньої біографії, які пожвавлюють суху біографічну оповідь емоційно-насиченими коментарями й допомагають авторці краще відтворити особливості внутрішнього світу героїні та характер її взаємовідносин з навколишнім світом.

Валерія Врублевська змогла яскраво відобразити особистісні переживання знаної письменниці. Також їй вдалося зазирнути у творчу лабораторію письменниці, не зважаючи на те, що „при цьому виникають специфічні художні труднощі, пов'язані з тим, що процеси наукової творчості завжди включають рух мислення в формі понять, наукових абстракцій, які важко безпосередньо відтворити художніми образами”

[9, с. 271]. Прикладом таких епізодів у романі слугують згадки перших спроб письма Кобилянської, розчарування від невдалих творчих експериментів, бажання відтворити у власних творах хвилюючі питання, які б змогли вплинути на суспільну ідеологію тощо.

Сюжетна схема життєпису Ольги Кобилянської була підказана документальними даними. Відношення героїв побудовано на реальній фактографічній основі. Обираючи з фактів саме те, що необхідно для зображення долі, творчого шляху героїні, її уподобань, психологічно-образних утілень дійсно існуючій в історії особистості, авторка створює основну базу сюжету, а вже потім художньо втілює кожен момент біографії своєї героїні, пропускає його крізь спектр власного розуміння.

Естетичне створення образу жінки-митця, конструювання її психологічного портрета, розкриття духовного досвіду людини, яка залишилася в історії, зумовило особливості романізованого життєпису Ольги Кобилянської. При цьому образ головної героїні не розходиться зі своїм історичним прототипом.

Роман „Шарітка з Рунгу” зосереджує авторську увагу на сфері свідомості персонажа і належить по суті, згідно із запропонованою українським літературознавцем Олександром Галичем [3] класифікацією, до асоціативно-психологічного типу художніх життєписів. У таких творах, говорить українська дослідниця Ірина Акіншина, „навколишня дійсність відтворюється через суб’єктивне сприйняття головного героя, пропускається через його свідомість, забарвлюється його психологічним станом під час певних, іноді напружених, епізодів життя” [1, с. 79]. У романі помітно простежується сильне сповідальне начало, що розкриває внутрішній, духовний, світ героїні. До того ж, усі персонажі роману мають своє психологічне обличчя.

„Шарітка з Рунгу” Валерії Врублевської не тільки переповідає про основні віхи біографії української письменниці, а й пропонує читачу поверхневий аналіз її творів. За найменшої нагоди Врублевська також доречно цитує листи і щоденники Ольги Кобилянської, що дозволяє створити ілюзію безпосереднього проникнення у внутрішній світ героїні, відтворити колорит тієї епохи. Майстерне поєднання Валерією Врублевською достовірних фактів, які збереглися у листах і щоденникових записах Кобилянської, спогадах її сучасників, дають читачу змогу прочитати майже кожен сторінку життя героїні. Читаючи роман, ми стаємо свідками духовного життя письменниці, її переживань і настроїв. Основою психологічної характеристики письменниці авторка вважає її внутрішню роздвоєність. „Часом мені так, – констатує головна героїня, – ніби в мені жили дві істоти. Одна, що думає практично, на котру можна зі всіма справами спуститися, та, що варить їсти, торгується з хлопцями о добрі вчинки і делікатно заховується – одним словом робить всяку християнську роботу. А друга то є погана „мімоза” – шукає вибране життя: спокій, гармонію, тонкість, красу – і в’яне, як не може все знайти, а як найде, то дуже щаслива... Та перша – практична, сильна –

розмовляє з кожним, та друга – не до кожного промовляє, не раз тижнями мовчить...” [2, с. 358].

Сучасні прихильниці фемінізму, до яких належить Валерія Врублевська, як правило, – „активні творці його філософського, літературно-естетичного і художнього простору. Вони віддають перевагу серйозній літературі, пережитому стражданню, істинності любові, де основою твору є внутрішня суб’єктивна дія, стан жіночої душі, що прагне усвідомитися в світі слова” [8]. Ніби підтверджуючи таку позицію, Врублевська зображує щирі почуття Кобилянської символом творчого натхнення письменниці: „Любов окрилювала Ольгу. В часи свого великого кохання-страждання вона написала найкращі твори” [2, с. 387]. Микола Євшан зазначає, що „жінки Кобилянської ніколи не спішались з визнання своєї любові ані з тим, щоб чим скоріше вийти заміж. Вони забагаті духом, за-горді. Власне, горді, а не зарозумілі зарозумілістю гуски... вони уміють цінити себе, тому ніколи не „летять” на першу приманку мужчини, – його красу та безоглядність... Інтенсивною працею над собою, виховуванням себе, організуванням своєї душі в напрямі чистої духовної культури, нарешті вродженою чистотою душі вони поборили в собі ту, що так скажу, нижчу смисловою природу, вони уміють панувати над своїми пристрастями та афектами, тому вони такі сильні” [6, с. 487].

Не відхиляючись від традиції художньо-біографічного письма, авторка, хоч і не досить часто, використовує позасюжетні елементи складової твору. Так, у романі „Шарітка з Рунгу” наявні стислі портретні характеристики персонажів, адже, маючи за основний предмет художнього зображення взаємодію людини з довкіллям, Врублевська описує зміни зовнішнього вигляду персонажів у конкретних ситуаціях, у взаєминах між ними. Також у романі майже відсутні елементи зображення інтер’єру. Натомість авторка сміливо звертається до пейзажної характеристики як до символічного прийому зображення внутрішнього світу героя художнього твору: „Не один рік Ольга прислухалася до шуму смерек. І нарешті, почала розуміти його. Прекрасна і романтична природа стала її світом. ...Вона годувалася весняними мріями, зверталася думками в глибіню душі, і тому саме світ власної душі ставав тереном її студій і уваги” [2, с. 207]. Характерно й те, що стилістика тексту біографічного письма насичена топонімічними назвами міст і поселень, у яких перебувала Ольга, бо крізь призму постійної їх зміни можна простежити невпинні пошуки свого власного „Я” героїні.

Роман цікавий творчим дистанціюванням автора від історико-біографічного підґрунтя образу, спробою шляхом умовно вільного художнього домислу реставрувати невідомі нам сторінки його долі. Спираючись на велику кількість біографічних даних, Врублевська не без допомоги творчого домислу відтворила процес духовного становлення жінки-митця.

Звісно, презентований нами перелік специфічних ознак жіночого біографічного письма є досить стислим, але дещо таки можна перенести і в площину аналізу особливостей сучасної української жіночої прози та художньої біографії з урахуванням специфіки цього літературного метажанру.

Список використаної літератури

1. Акіншина І. М. Жанрово-стильові особливості художньо-біографічної прози 80 – 90-х років ХХ століття : дис... канд. філол. наук : спец. 10.01.06 – „Теорія літератури” / І. М. Акіншина. – Луганськ, 2005. – 195 с. **2. Врублевська В. В.** Шарітка з Рунгу : біографічний роман про Ольгу Кобилянську / В. В. Врублевська. – К. : ВЦ „Академія”, 2007. – 512 с. (Автографи часу). **3. Галич О., Назарець В., Васильєв Є.** Теорія літератури : [підручник] / О. Галич, В. Назарець, Є. Васильєв ; за наук. ред. Олександра Галича. – 4-те вид., стереотип. – К. : Либідь, 2008. – 488 с. **4. Дацюк О.** Особливості жанрової еволюції сучасної художньої біографії : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук спец. 10.01.06 – „Теорія літератури” / О. Дацюк. – Рівне, 1997. – 16 с. **5. Дзюба І.** Кілька зіставлень (читаючи О. Кобилянську) / Іван Дзюба // З криниці літ. – Т. 2. – К. : Обереги – Гелікон, 2001. – С. 562 – 577. **6. Євшан М.** „Через кладку” (про найновішу повість Ольги Кобилянської) / Микола Євшан // Критика. Літературознавство. Естетика. – К. : Основи, 1998. – С. 483 – 489. **7. Забужко О.** Жінка-автор у колоніальній культурі, або знадоба до української гендерної міфології / Оксана Забужко // Хроніки від Фортінбраса. – К. : Факт, 1999. – С. 152 – 194. **8. Козачок Я.** Вітчизняні традиції сучасного українського фемінізму [Електронний ресурс] / Я. Козачок. – Режим доступу : <http://www.ukrlit.vn.ua/article/1/1741.htfa>. **9. Македонов А.** Личность ученого в художественной литературе / А. Македонов // Человек науки. – М. : Наука, 1974. – С. 270 – 357. **10. Павличко С.** Фемінізм / Соломія Павличко ; передмова та упорядкування В. Агеєвої. – К. : Основи, 2002. – 243 с.

Шаталова І. О. „Шарітка з Рунгу” Валерії Врублевської як синтез жіночої прози і традицій художньо-біографічного письма

У статті розглянуто специфіку художнього біографічного зображення типу мислячої жінки в українській жіночій прозі початку ХХІ століття. На матеріалі роману Валерії Врублевської про Ольгу Кобилянську проаналізовано інтелектуалізацію, філософізацію жіночої прози, жанрову природу твору, засоби художнього образотворення, визначено характеристичну функцію прийому життєпису.

Ключові слова: художня біографія, жіноча проза, життєпис, концепція особистості, тип героїні.

Шаталова И. А. „Шаритка из Рунга” Валерии Врублевской как синтез женской прозы и традиций художественно-биографического письма

В статье рассмотрена специфика художественно-биографического изображения типа мыслящей женщины в украинской женской прозе начала XXI века. На материале романа Валерии Врублевской об Ольге Кобылянской проанализированы интеллектуализация, философизация женской прозы, жанровая природа произведения, приемы создания художественных образов, определена характеристическая функция приёма жизнеописания.

Ключевые слова: художественная биография, женская проза, жизнеописание, концепция личности, тип героини.

Shatalova I. A. „Sharitka from Rung” by Valeria Vrublevska as a synthesis of womanish prose and traditions of artistic-biographic writing

In the article the specificity of artistic-biographic image of intellectual woman type in Ukrainian womanish prose by beginning of XXI age is examined. On material of novel by Valeria Vrublevska about the personality of Olha Kobylyanska the intellect and philosophy of womanish prose, genre peculiarities, the characteristic function of biography reception are analysed.

Key words: artistic biography, womanish prose, biography, conception of personality, type of heroine.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2013 р.

Прийнято до друку 24.01.2013 р.

Рецензент – д. філол. н., проф. Галич О. А.

УДК 821.161.2-4.09+929 Гоян

А. П. Шевердіна

**КОНЦЕПЦІЯ ОСОБИСТОСТІ УКРАЇНСЬКИХ МИТЦІВ
У ЗБІРЦІ БІОГРАФІЧНИХ ЕСЕ ЯРЕМИ ГОЯНА „ПРИСВЯТА”**

Біографіка має давню й поважну традицію: витоки художньої біографії криються ще в античності. В усі часи людство цікавили не тільки професійні досягнення видатних представників різних націй, але й їхнє особисте життя, характер, доля, різноманітні складнощі, які виникали на шляху відомих митців, науковців, громадських діячів. Біографія дозволяє глибоко пізнати іншу людину, зрозуміти мотиви її